

DOI: 10.33270/05267303.1
УДК 343.9.02"364"

ВЕРБЕНСЬКИЙ Михайло*

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6870-5427>;

ШАПУТЬКО Світлана

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ
03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0300-5204>

Характеристика та загрози організованої злочинності в умовах війни

Анотація. У статті досліджено проблему організованої злочинності в умовах воєнного стану та її комплексний вплив на національну безпеку, економічну стабільність і соціальний розвиток держави. З'ясовано сутність організованої злочинності, її основні ознаки, структурні особливості та механізми функціонування. Визначено специфіку трансформації діяльності організованих злочинних угруповань під час війни, їх здатність адаптуватися до нових викликів і використовувати кризові явища для розширення сфер свого впливу. Увагу зосереджено на ключових загрозах, серед яких незаконний обіг зброї, зокрема військового зразка, поширення наркотичних засобів, корупційні правопорушення, зловживання бюджетними ресурсами та гуманітарною допомогою, а також проникнення злочинних структур у стратегічно важливі сфери державного управління й економіки. Встановлено, що зазначені явища суттєво впливають на рівень обороноздатності держави, знижують рівень довіри громадян до органів влади та негативно позначаються на міжнародному іміджі України. Проаналізовано сучасні підходи до протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану, зокрема необхідність удосконалення нормативно-правової бази, посилення міжвідомчої взаємодії, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, розвитку кримінального аналізу, а також упровадження превентивних заходів і посилення контролю за економічними процесами. У роботі використано такі методи дослідження, як: системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний, логіко-правовий, а також аналізу й синтезу. За результатами дослідження сформульовано обґрунтовані висновки та запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на нейтралізацію організованої злочинної діяльності, усунення її економічних передумов і мінімізацію негативних наслідків для держави й суспільства в період війни та післявоєнного відновлення.

Ключові слова: організована злочинність; воєнний стан; національна безпека; корупція; незаконний обіг зброї; органи правопорядку; протидія злочинності.

Історія статті:

Отримано: 29.06.2026
Прийнято: 26.08.2026
Опубліковано: 01.10.2026

Рекомендоване посилання:

Вербенський М., Шапутько С. Характеристика та загрози організованої злочинності в умовах війни. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 3 (73). С. 7–16. DOI: 10.33270/05267303.1

*Відповідальний автор

© Вербенський М., Шапутько С., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, особливо в період воєнного стану, проблема організованої злочинності набуває особливої актуальності. Адже вона створює серйозну загрозу для національної безпеки, економічної стабільності держави й соціального добробуту громадян. Організовані злочинні угруповання активно адаптуються до нових умов, використовуючи кризові явища, пов'язані з війною, для розширення сфер свого впливу.

Особливу небезпеку становить проникнення організованої злочинності в економічну й оборонну сфери, незаконний обіг зброї, наркотичних засобів, а також зловживання гуманітарною допомогою та бюджетними коштами. Такі явища не лише руйнують довіру до державних інституцій, а й негативно впливають на міжнародний імідж України та рівень підтримки з боку партнерів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення механізмів протидії організованим злочинностям, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів і формування комплексної державної політики в цій сфері.

Метою роботи є аналіз особливостей вияву організованої злочинності в умовах воєнного стану, визначення основних загроз і розроблення напрямів її нейтралізації.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: схарактеризувати сутність та ознаки організованої злочинності; дослідити основні напрями її вияву в умовах війни; визначити ключові загрози для держави й суспільства; проаналізувати сучасні підходи до протидії організованій злочинності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії організованим злочинностям. Предмет дослідження – характеристика та загрози організованої злочинності в умовах воєнного стану.

Матеріали та методи

Для всебічного аналізу проблеми організованої злочинності в умовах воєнного стану було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Методологічну основу дослідження становлять наукові праці провідних учених у галузі кримінології, кримінального права та правоохоронної діяльності, а також нормативно-правові акти України, що регулюють питання протидії організованим злочинностям.

У роботі використано такі методи, як: системно-структурний – для дослідження структури організованих злочинних угруповань і взаємозв'язків між їх елементами; порівняльно-правовий – для аналізу чинного законодавства та визначення напрямів його вдосконалення; статистичний – для оцінювання масштабів і тенденцій поширення організованої злочинності; логіко-правовий – для

формулювання висновків і пропозицій щодо підвищення ефективності протидії злочинності, а також аналізу й синтезу – для узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності організованої злочинності та її виявів.

Матеріалами дослідження слугували наукові публікації, аналітичні звіти правоохоронних органів, офіційні статистичні дані, а також відкриті джерела інформації, що висвітлюють сучасний стан і тенденції розвитку організованої злочинності в Україні.

Застосування зазначених методів у сукупності надало можливість комплексно дослідити проблему, визначити ключові загрози й обґрунтувати практичні рекомендації щодо їх нейтралізації.

Результати й обговорення

В умовах воєнного стану питання забезпечення правопорядку в державі й безпеки громадян набувають пріоритетного значення. Адже воєнні загрози та криміногенні чинники, поглиблюючи соціально-психологічний дискомфорт, зумовлюють формування стійкої зневаги громадян до державних органів і правоохоронної системи. Наслідком цього може стати відкритий чи прихований саботаж зусиль держави щодо забезпечення обороноздатності та належного безпечного середовища, а також зростання недовіри до дій влади й активізації протестних настроїв населення.

Вагомим чинником негативного впливу на суспільство залишається організована злочинність. Зокрема, у Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»¹ та у Стратегії забезпечення державної безпеки², кримінальні загрози, пов'язані з організованою злочинністю, віднесені до найнебезпечніших загроз як національній, так і державній безпеці України (Orlov, 2023).

Питання оцінювання загроз і протидії організованій злочинності відображено в низці документів стратегічного характеру, зокрема: Стратегії боротьби з організованою злочинністю³; Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року⁴, Стратегії кібербезпеки

¹ Стратегія національної безпеки України «Людська безпека – безпека країни»: Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>

² Стратегія забезпечення державної безпеки України: Указ Президента України від 16 лют. 2022 р. № 56/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

³ Стратегія боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 16 верес. 2020 р. № 1000/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

⁴ Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лип. 2019 р. № 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>

«Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни»¹, Стратегії наркополітики на період до 2030 року²; Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки й оборони України на 2023–2027 роки³ та Плані заходів, спрямованих на виконання комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони на 2023–2027 роки⁴.

Положення зазначених документів свідчать: організована злочинна діяльність становить високу небезпеку економічному розвитку держави, створює умови для дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації, а також порушення умов сталого функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування. Вияви жорстокості й насильства, притаманні протиправній діяльності, спричиняють високий рівень соціальної напруги. Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну суспільна небезпека та дестабілізуючий вплив організованої злочинності суттєво посилюються⁵. Організована злочинність не лише адаптувалася до нових реалій, а й зазнала докорінної трансформації. Подібні зміни простежуються в переосмисленні стратегічних завдань організованих злочинних угруповань (Vozniakovska, Bilnets, & Marchuk, 2024), розширенні масштабів їхньої діяльності та частковому злитті кримінальних інтересів з геополітичними векторами держави-агресора.

Слід зазначити, що після повномасштабного вторгнення зафіксовано зниження кількості традиційних майнових злочинів, вчинених організованими групами. Натомість зусилля організованих злочинних угруповань зосередилися на масштаб-

них розкраданнях у паливно-енергетичному комплексі, протиправному привласненні бюджетних коштів, фінансових махінаціях у сфері державних закупівель, зокрема, товарів і послуг оборонного призначення, протиправному заволодінні коштами, призначеними для відбудови або усунення наслідків воєнних дій, кримінальному збагаченні з використанням можливостей волонтерської діяльності та розподілу благодійної допомоги⁶.

До сфери кримінальних інтересів організованої злочинності належить незаконний обіг зброї, наркотичних засобів, а також нелегальна міграція, зокрема пов'язана з ухиленням від мобілізації. Причому у сфері наркобізнесу відбулася переорієнтація діяльності від розповсюдження імпортованих наркотичних засобів до організації виробництва синтетичних наркотиків на території України. Також масштабного поширення набули різні форми шахрайства.

За даними офісу Генерального прокурора робота з викриття та знешкодження організованих злочинних угруповань у 2022–2025 роках характеризується постійним зростанням облікових показників організованої злочинності⁷.

Кількість викритих організованих злочинних угруповань зростає з 395 у 2022 році до 677 у 2025. Динаміка виявлених злочинів вирізнялася такими показниками: 2022 рік – 3142; 2023 рік – 5197; 2024 рік – 8256; 2025 рік – 6985.

Зокрема, 2025 року:

- припинено діяльність 56 організованих злочинних груп із корумпованими зв'язками. Цей показник перевищує дані 2024 року (46 груп) на 21,7 %, 2023 року (35 груп) – на 60 % та 2022 року (36 груп) – на 55,8 %;

- викрито 76 організованих угруповань, які вчинили злочини в бюджетній сфері, що на 31 % більше, ніж у 2024 році (58), на 105,4% більше, ніж у 2023 році (37) та на 137,5 % більше, ніж у 2022 році (32);

- викрито 19 злочинних угруповань, які діяли у сфері земельних відносин, що на 18,8 % більше, ніж у 2024 році (16), на 72,7 % більше, ніж у 2023 році (11), та на 111,1 % більше, ніж у 2022 році (9).

- знешкоджено 21 організоване злочинне угруповання у сфері лісового господарства, що на 23,5 % більше, ніж у 2024 році (17), на 61,5% більше, ніж у 2023 році (13), та на 75 % більше, ніж у 2022 році (12).

- виявлено 84 організовані злочинні угруповання, що використовують міжрегіональні

¹ Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни» : Указ Президента України від 26 серп. 2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text>

² Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 лип. 2021 р. № 1025-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2025-%D1%80#Text>

³ Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2023 р. № 414-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

⁴ План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2023 р. № 415-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2024-%D1%80#Text>

⁵ Війна трансформує організовану злочинність в Україні, що завдає економічної і соціальної шкоди : аналітичний звіт / Департамент досліджень та аналізу UNODC. Організація Об'єднаних Націй в Україні, 2025. URL: <https://un.org>

⁶ Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22 жовт. 1999 р. № 1192-XIV (зі змінами щодо відповідальності за незаконне використання благодійної допомоги під час воєнного стану). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>

⁷ Статистична інформація про стан протидії організованій злочинності в Україні за 2022–2025 роки. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua>

зв'язки, що на 35,5 % більше, ніж у 2024 році (62), на 75 % більше, ніж у 2023 році (48), та на 110% більше, ніж у 2022 році (40).

Кількість кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними угрупованнями у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів й інших злочинів проти здоров'я населення зросла з 1306 у 2022 році до 3025 у 2025 році, тобто у 2,3 раза. Кількість правопорушень, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем відповідно зросла з 210 до 516, тобто майже у 2,5 раза. Кількість кримінальних правопорушень щодо створення, керівництва злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній зросла з 65 до 115 або у 1,8 раза¹.

Отже, показники засвідчують, що у 2022–2025 роках організована злочинна діяльність зазнала суттєвих змін, які не можуть зводитися до звичайних статистичних коливань, а відображають зміну її сутності – глибоку адаптацію до умов воєнного стану й використання негативних обставин, пов'язаних з воєнними діями, зі злочинно-корисливою метою. Ці зміни відображають глибинні перетворення в структурі, методах діяльності та стратегічних завданнях організованих злочинних спільнот.

Важливою особливістю сучасної організованої злочинності в нашій державі є зміна підходу до злочинної діяльності від вузької спеціалізації до полікримінальності (Kalman, 2024). Цей процес вирізняється тим, що організовані злочинні угруповання перестають обмежуватися одним видом злочинів (незаконний обіг наркотичних засобів, вимагання, контрабанда, торгівля людьми тощо) і починають вчиняти різні типи правопорушень. Така злочинна діяльність характеризується поширенням кримінального впливу на різні сфери суспільних відносин. Зокрема, кримінальні угруповання, які раніше спеціалізувалися на незаконному обігу наркотичних засобів і здійснювали переважно їх розповсюдження, взяли під злочинний контроль ще й виготовлення наркотичних засобів і легалізацію коштів, отриманих від злочинної діяльності. Також вони забезпечують так званий фізичний захист осіб, які ведуть кримінально карану діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, а також на замовлення фізичний захист інших видів злочинної діяльності, зокрема усунення конкурентів.

У сфері незаконної міграції організовані злочинні угруповання здійснювали кримінальні дії, пов'язані як з незаконним переправленням людей, так і з підробленням документів і легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом.

Досліджуючи особливості організованої злочинної діяльності в умовах воєнного стану й реальних бойових дій, необхідно виокремити здатність до високої адаптивності організованих злочинних угруповань до складних умов, що постійно змінюються (Cherniei, 2024; Obshalov, & Kovbasa, 2024). Такі зміни створюють додаткові виклики для суспільства й водночас нові можливості для розширення злочинної діяльності організованих груп і злочинних організацій.

Діяльність організованих злочинних груп, пов'язана із насильницькими та корисливо-насильницькими злочинами, посилилася через залучення до протиправних дій осіб з реальним бойовим досвідом і появу в незаконному доступі великої кількості зброї армійського зразка (автоматичної зброї, гранатометів, гранат та інших видів боєприпасів і бойових пристроїв). Останнім часом зафіксовано випадки використання безпілотних літальних апаратів для досягнення злочинного результату (Melnyk, 2024).

До основних способів постачання зброї в злочинне середовище належать:

- витік із зони бойових дій, який передбачає збирання трофейної та втраченої зброї, боєприпасів і вибухових пристроїв;

- внутрішній витік, викрадення або привласнення зброї військовослужбовцями, представниками територіальної оборони, волонтерами й представниками органів правопорядку, які мали доступ до військового майна та користувалися відсутністю належного контролю й обліку зброї;

- незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових пристроїв.

Особливостями організованої злочинної діяльності в умовах бойових дій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів є: постійне зростання кримінальних правопорушень цієї спрямованості; розширення попиту на відносно дешеві наркотичні засоби; руйнування традиційних маршрутів транзиту через територію України таких наркотичних засобів, як героїн і кокаїн; часткова зміна спеціалізації організованої злочинної діяльності із надання протиправних транзитних послуг до організації та масштабування внутрішнього виробництва наркотичних засобів (передусім амфетамінового ряду) (Petry-chenko et al., 2025).

На початковому етапі воєнних дій внутрішнє виробництво наркотичних засобів формувалося на основі створення невеликих мобільних лабораторій, які не потребували значних площ і швидко налагоджували виробництво. Надалі відбулися трансформації цього виду злочинної діяльності щодо концентрації виробництва й контролю за обігом коштів, здобутих злочинним шляхом з боку злочинних організацій.

До зростання попиту на наркотичні засоби призвели соціальна та економічна нестабільність, постійна загроза життю й здоров'ю людей через бойові дії, перманентна психологічна напруга та

¹ Статистична інформація про стан протидії організованій злочинності в Україні за 2022–2025 роки. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua>

невпевненість у майбутньому. Причому необхідно зазначити, що змінилася структура попиту на наркотичні засоби, де більшість становлять відносно дешеві синтетичні наркотики амфетамінового ряду. Це зумовлено зниженням платоспроможності громадян і зміною структури населення, пов'язаною насамперед з високим рівнем зовнішньої міграції. Вживання зазначених наркотичних засобів і канабісу частина громадян вважає засобом захисту від негативного впливу об'єктивної реальності. Особливо небезпечною, на наш погляд, є динаміка поширеності вживання наркотичних засобів серед військових, що, безумовно, негативно впливає на обороноздатність нашої держави.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну організована контрабандна діяльність зазнала відчутних трансформацій. У 2022 році спостерігався значний спад активності в цій сфері через дезорганізацію транспортних мереж, обмеження на кордонах і посилення діяльності органів правопорядку. Проте у наступні роки контрабандна активність значно посилилася, що зумовило необхідність у 2023 році внести зміни¹ до Кримінального кодексу України, якими встановлено кримінальну відповідальність за «Контрабанду товарів» (ст. 201-3) та «Контрабанду підакцизних товарів» (ст. 201-4 КК України). Такі законодавчі новації були відповіддю на те, що відсутність криміналізації товарної контрабанди в умовах воєнного стану сприяла активній діяльності організованих злочинних груп, які спеціалізувалися на ввезенні комерційних товарів під виглядом гуманітарної допомоги, контрабанді дефіцитних, підакцизних і «підсанкційних» товарів. Під виглядом псевдоволонтерської діяльності злочинні групи організували продаж гуманітарної допомоги, військового спорядження, лікарських засобів та інших товарів, які їм передавалися безоплатно.

В умовах воєнного стану, мобілізації та пов'язаної з ними заборони на виїзд чоловіків призовного віку за кордон організована злочинність швидко взяла під контроль сферу нелегальної міграції. Способи та схеми такої протиправної діяльності мають різноманітну спрямованість. Найпоширенішим способом став виїзд за кордон на підставі фальшивих документів про непридатність до військової служби. Також активно запрацювала схема, за якої ухильників переправляли шляхом незаконного внесення до системи «Шлях». Крім того, практикувалося оформлення фіктивної опіки над особою з інвалідністю або фіктивного шлюбу з багатодітною матір'ю. Згодом масового характеру набув нелегальний перетин

кордону поза визначеними державою пунктами пропуску, який активно використовують і зараз (Boiko, & Tkachenko, 2024).

Організовані злочинні групи, які заробляють на незаконній міграції, зазвичай мають у своєму складі організаторів, вербувальників, безпосередніх переправників й осіб, що приймають нелегалів на території іншої держави.

Динаміка кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон, має таку тенденцію: 2021 рік – 327, 2022 рік – 1225, 2023 рік – 2301, 2024 рік – 3106, 2025 рік – 2750².

З огляду на ускладнення соціально-економічних відносин, у період воєнного стану поширення набув такий вид кримінальних правопорушень, як шахрайство. Організовані злочинні угруповання об'єднали усталені схеми шахрайства з можливостями віртуального середовища й інформаційно-комунікаційних технологій, що призвело до так званого квазіпростору вчинення шахрайств – поєднання кіберпростору, соціальних мереж, ринку Форекс і сфери обігу криптовалют, телекомунікативних технологій та медіа (Dibrova, Pisenko, & Smetanina, 2022).

Діючи у квазіпросторі, злочинці успішно комбінують різні методи вчинення шахрайських дій: розміщують фейкові оголошення в соцмережах, телефонують потенційним жертвам для уточнення деталей, згодом організовують особисті зустрічі, що дає змогу значно підвищити ефективність шахрайських дій.

Визначальною ознакою шахрайства, яке вчиняють організовані угруповання, стало поєднання легальних і легкодоступних ресурсів з високим рівнем технологічної адаптації.

Водночас в умовах воєнних дій особливої руйнівної сили набуває корупція. Вкрай небезпечними є корупційні діяння, пов'язані з організованою злочинністю. До корупційних злочинів належить низка протиправних діянь, основною метою яких є отримання неправомірної вигоди або незаконне збагачення. Такі діяння спрямовані на розкрадання або привласнення майна, одержання неправомірної вигоди, незаконне збагачення, нецільове використання бюджетних коштів та інші фінансові махінації.

Корупційні діяння організованих злочинних угруповань найчастіше фіксувалися у сфері державних закупівель, зокрема товарів і послуг, необхідних для забезпечення обороноздатності держави (Darahan, Kyselov, & Kopylov, 2024); у незаконному або нецільовому використанні бюджетних коштів, призначених для забезпечення оборонних потреб; а також у сферах будівництва та землекористування – під час виконання робіт, спрямованих на відновлення пошкоджених чи

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, а також недостовірною декларації товарів : Закон України від 9 груд. 2023 р. № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#Text>

² Статистична інформація про стан протидії організованій злочинності в Україні за 2022–2025 роки. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua>

частково зруйнованих об'єктів і протиправної експлуатації державних активів (Shevchenko, 2025).

Особливо небезпечною є участь у корупційних діях осіб, які посідають високе посадове становище, адже це надає можливість злочинцям безперешкодно й безоплатно використовувати державну інфраструктуру, впливати на ухвалення рішень, чинити тиск на органи правопорядку щодо гальмування або нівелювання правоохоронного захисту інтересів держави та суспільства, створювати багаторівневі злочинні схеми з метою маскування злочинної діяльності під легальну економічну.

Корупційна діяльність організованих злочинних угруповань набула системного характеру й суттєво впливає на організацію державного управління, інтегрує злочинні інтереси в процедуру прийняття та сутність управлінських рішень, впливає на якість законодавчого забезпечення економічної діяльності, а також неупередженість, об'єктивність та ефективність роботи органів правопорядку та судової системи.

Поширеність корупційних злочинів створює умови для зростання соціальної напруги та зниження рівня довіри громадян до органів влади, дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації, проникнення учасників організованих, злочинних угруповань до політичних інституцій, формування негативного іміджу держави на міжнародній арені.

Сучасний стан і подальший розвиток організованої злочинності в умовах війни створюють низку ризиків і загроз суспільному розвитку та безпеці держави.

Йдеться насамперед про такі небезпечні явища, пов'язані з кримінальним тиском на суспільство:

1. Поширення впливу організованої злочинності на різні сфери суспільного життя й діяльності держави формують у громадян відчуття вразливості державних інституцій перед розв'язанням соціальних проблем і суперечностей кримінальними методами, нездатності держави сформувати безпечне життєве середовище, а отже, недовіру до державних органів і політичних організацій. Відповідно, це негативно впливає на формування національної стійкості, що є критично небезпечним в умовах війни.

2. Проникнення організованої злочинності у сферу економічних відносин спричиняє протиправний перерозподіл коштів на користь організованих злочинних груп, гальмує економічний розвиток держави, знижує життєвий рівень населення, створює перешкоди для отримання міжнародної економічної та фінансової допомоги (Rasiuk, & Mozol, 2025), що формує можливості для розширення тіньової економіки.

3. Вплив організованої злочинності на систему державних закупівель призводить до неефективного використання бюджетних коштів, закупівлі неякісних, непридатних для викорис-

тання або непотрібних товарів і послуг, зокрема оборонного призначення, що ставить під загрозу можливість належної відсічі російській агресії.

4. Доступ до автоматичної зброї армійських зразків та інших небезпечних засобів ураження, безпілотних літальних апаратів ударного типу та залучення осіб з реальним бойовим досвідом частково змінює спрямованість організованої злочинності із суто корисливої до такої, що спрямована на підлив довіри до державних інституцій, розпалювання соціальної напруги та створення паралельних до державних органів центрів впливу.

5. Посилення організаційного забезпечення та контролю за нелегальною міграцією, створення умов для ухилення від призову на військову службу суттєво послаблюють мобілізаційні можливості держави, формують у суспільстві відчуття безкарності та спонукають до пошуку шляхів уникнення служби, що загрожує обороноздатності держави.

6. Активізація діяльності щодо незаконного виробництва наркотичних засобів (зокрема дешевих видів амфетамінового ряду), масштабування заходів з їх розповсюдження становлять значну загрозу для здоров'я населення, а отже, і для формування продуктивних трудових ресурсів. Агресивне просування наркотичних засобів серед військових безпосередньо загрожує боєздатності військових підрозділів.

7. Протиправне вилучення отриманих від міжнародних партнерів коштів, призначених для відновлення пошкоджених або частково зруйнованих об'єктів, а також для захисту критичної інфраструктури. Незаконні махінації з гуманітарною допомогою, використання можливостей волонтерської діяльності для злочинного збагачення й інші неправомірні способи заволодіння матеріальними цінностями або фінансовими ресурсами руйнують довіру міжнародної спільноти до здатності держави захистити від розкрадання надані кошти та забезпечити їх цільове використання. Це може негативно вплинути на обсяги такої підтримки, особливо у відбудовчий період.

Перспектива поширення організованої злочинності, розширення її впливу та загроз безпосередньо залежать від здатності держави й органів правопорядку належно протидіяти цьому небезпечному соціально-правовому явищу (Voitovych, 2025). З огляду на актуальність проблеми боротьби з організованою злочинністю, доцільно окреслити певні підходи до нейтралізації впливу організованої злочинної діяльності та мінімізації наслідків можливих злочинних дій.

1. Нагальною є потреба в розробленні та затвердженні програмного документа стратегічного рівня, спрямованого на забезпечення консолідації зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, громадянського суспільства й органів правопорядку щодо протидії організованим злочинностям, зокрема з урахуванням особливостей

воєнного стану та відбудовчого періоду після завершення бойових дій.

2. Безумовною є необхідність розроблення нової редакції Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», у якому доцільно визначити органи, які безпосередньо відповідають за боротьбу з організованою злочинністю або можуть залучатися до такої боротьби, та їх повноваження; форми залучення до боротьби з організованою злочинністю громадянського суспільства та громадських інституцій; започаткування Центру координації дій щодо протидії організованим злочинностям, а також способи, форми й методи координаційної діяльності.

3. Актуальним є питання вдосконалення діяльності підрозділів кримінального аналізу Національної поліції щодо виявлення ознак організованих злочинних груп на ранніх стадіях їх формування, визначення вектора їх злочинних інтересів, невідкладного передавання об'єктивної та достатньої інформації до практичних підрозділів боротьби з організованою злочинністю для здійснення дій з превенції та припинення злочинної діяльності (Moroz et al., 2023).

4. Потребує невідкладного вирішення питання щодо протидії насиченню злочинного середовища вогнепальною зброєю, насамперед армійського зразка, іншими небезпечними засобами ураження та безпілотними літальними апаратами шляхом посилення контролю за зберіганням і використанням зброї у військових частинах і вдосконалення перевірок на блокпостах на предмет вивезення із зони бойових дій трофейної та втраченої зброї.

5. Важливою складовою протидії організованій злочинності та забезпечення безпеки в суспільстві є здійснення комплексу заходів щодо ресоціалізації ветеранів війни, які мають досвід бойових дій, безконфліктне їх повернення до мирного життя та недопущення залучення до організованої злочинної діяльності (Kravchenko, 2025).

6. Вагомим чинником нейтралізації організованої злочинної діяльності є ліквідація економічного підґрунтя її існування та поширення через удосконалення механізмів управління активами, підвищення прозорості фінансованих потоків, скорочення тіньової економіки, припинення діяльності нелегальних підприємств, зокрема таких, які здійснюють незаконне виробництво наркотичних засобів.

7. З метою недопущення отримання неправомірної вигоди та незаконного збагачення доцільно

запровадити, із залученням громадськості, постійний моніторинг доходів, видатків і способу життя осіб, які займають особливо відповідальне становище, мають повноваження розпоряджатися бюджетними коштами у великих розмірах, керують природними монополістами та здійснюють важливі функції щодо забезпечення можливостей оборони держави під час воєнного стану (керівники підприємств оборонного комплексу, військовослужбовці, відповідальні за закупівлю озброєння та військового майна, військово-службовці ТЦК і СП, фахівці військово-лікарських комісій тощо).

Висновки

Організована злочинність в умовах воєнного стану є серйозною загрозою національній безпеці, економічній стабільності та соціальному розвитку держави. Її вплив виявляється у проникненні в економічні процеси, сферу державних закупівель, оборонний сектор, а також у підриві довіри до державних інституцій та міжнародних партнерів.

Особливу небезпеку становить використання сучасних засобів ураження, залучення осіб із бойовим досвідом, поширення наркотичних засобів, незаконне використання бюджетних коштів і привласнення гуманітарної допомоги, що негативно впливає на обороноздатність країни й соціальну стабільність суспільства.

Водночас ефективна протидія організованим злочинностям можлива лише за умови комплексного підходу, який передбачає вдосконалення законодавства, посилення координації між державними органами, розвиток кримінального аналізу, контроль за обігом зброї, а також усунення економічних передумов злочинної діяльності.

Отже, боротьба з організованою злочинністю має стати одним із пріоритетів державної політики, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення, що є запорукою безпеки, стабільності й сталого розвитку України.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Boiko, A.M., & Tkachenko, O.V. (2024). Peculiarities of countering illegal transportation of persons across the state border under mobilization conditions. *Herald of Criminal Procedure*, 3, 78-87. Retrieved from <https://vkskyiv.com.ua>

- [2] Cherniei, V.V. (Ed.) (2024). *Countering organized crime under martial law conditions in Ukraine: criminological and legal aspects*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. Retrieved from <https://naiau.kiev.ua>
- [3] Darahan, V.V., Kyselov, A.O., & Kopylov, E.V. (2024). Interaction of criminal police units with other subjects of control over public procurement as an element of ensuring economic security. *Activities of law enforcement agencies to ensure public safety and order during the legal regime of martial law* (p. 58). Riga, Latvia: Baltija Publishing. Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/category/mono/3>
- [4] Dibrova, T.A., Pisenko, D.O., & Smetanina, N.V. (2022). Cybercrime and cyberfraud under martial law. *Legal Scientific Electronic Journal*, 11, 546-549. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-11/132.
- [5] Kalman, O.H. (Ed.) (2024). *Polycriminality of modern organized crime: from narrow specialization to universal criminal platforms*. Kyiv: Yurinkom Inter. Retrieved from <https://yurinkom.com>
- [6] Kravchenko, S.V. (2025). Resocialization and conflict-free return of war veterans to peaceful life as a factor in preventing the criminalization of society. *Sociology of Law*, 2, 101-110. Retrieved from <https://sociologyoflaw.org.ua>
- [7] Melnyk, V.O. (2024). Criminological challenges of martial law: illicit trafficking of army-style weapons. *Law and Safety*, 92(1), 34-42. DOI: 10.32631/pb
- [8] Moroz, V.P., Chaplynskyi, K.O., Bohuslavskyi, M.H., & Voloshyna, M.O. (2023). *Countering organized crime in Ukraine: modernity and perspectives*. Dnipro: DDUVS. Retrieved from <https://lnk.ua/TKWwXvYms>
- [9] Obshalov, S.V., & Kovbasa, V.M. (2024). Countering organized crime under martial law conditions. *International and National Security: Theoretical and Applied Aspects*: materials of the VIII international scientific and practical conference, P. II (pp. 30-32). Dnipro: DDUVS. Retrieved from <https://dduvs.edu.ua>
- [10] Orlov, Yu.V. (2023). *Crime and countering it under war conditions: criminal-legal and criminological dimensions*. Kharkiv: Pravo. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/0f42a5da-09e6-48d0-bf93-4341d2b5e98b>
- [11] Petrychenko, I., Loboda, A., Kyrychenko, K., & Kyselov, A. (2025). Criminal analysis of illicit trafficking of narcotic drugs and psychotropic substances: regional features and trends. *UNIVERSUM*, 21, 214-222. Retrieved from <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1978>
- [12] Rasiuk, E., & Mozol, S. (2025). The impact of organized crime on the financial system as a component of economic security of Ukraine under martial law. *Uzhhorod National University Scientific Herald. Series "Law"*, 90(4), 130-141. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/20-3.pdf>
- [13] Shevchenko, O.V. (2025). Corruption schemes in the field of construction and restoration of destroyed infrastructure objects: methods of detection and suppression. *Economic Security of the State*, 4, 56-65. Retrieved from <http://esjournal.com.ua>
- [14] Voitovych, N.F. (2025). Organized crime under martial law: modern challenges and scientific guidelines. *Successes and Achievements in Science*, 19(9), 50-61. Retrieved from <https://sci-conf.com.ua>
- [15] Vozniakovska, K.A., Bilenets, D.A., & Marchuk, V.V. (2024). Anti-corruption mechanisms in the public administration system as a means of combating organized crime in the economic sphere. *Uzhhorod National University Scientific Herald. Series «Law»*, 84(3), 145-151. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/8-2.pdf>

Список використаних джерел

- [1] Бойко А. М., Ткаченко О. В. Особливості протидії незаконному переправленню осіб через державний кордон в умовах мобілізації. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 3. С. 78–87. URL: <https://vkskyiv.com.ua>
- [2] Протидія організований злочинності в умовах воєнного стану в Україні: кримінологічні та правові аспекти : монографія / за ред. В. В. Чернея. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 280 с. URL: <https://naiau.kiev.ua>
- [3] Дараган В. В., Кисельов А. О., Копилов Е. В. Взаємодія підрозділів кримінальної поліції з іншими суб'єктами контролю за публічними закупівлями як елемент забезпечення економічної безпеки. *Activities of law enforcement agencies to ensure public safety and order during the legal regime of martial law* : монографія. Рига, Латвія : Baltija Publishing, 2024. С. 58. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/category/mono/3>
- [4] Діброва Т. А., Пісенко Д. О., Сметаніна Н. В. Кіберзлочинність та кібершахрайство в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 546–549. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-11/132

- [5] Полікримінальність сучасної організованої злочинності: від вузької спеціалізації до універсальних злочинних платформ : монографія / за ред. О. Г. Кальмана. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 312 с. URL: <https://yurincom.com>
- [6] Кравченко С. В. Ресоціалізація та безконфліктне повернення ветеранів війни до мирного життя як чинник запобігання криміналізації суспільства. *Соціологія права*. 2025. № 2. С. 101–110. URL: <https://sociologyoflaw.org.ua>.
- [7] Мельник В. О. Кримінологічні виклики воєнного стану: незаконний обіг зброї армійського зразка. *Право і безпека*. 2024. Т. 92. № 1. С. 34–42. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb>.
- [8] Мороз В. П., Чаплинський К. О., Богуславський М. Г., Волошина М. О. Протидія організованих злочинності в Україні: сучасність та перспективи : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2023. 236 с. URL: <https://lnk.ua/TKwWxvYms>
- [9] Обшалов С. В., Ковбаса В. М. Протидія організованих злочинності в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 берез. 2024 р.) : у 2 ч. Дніпро : ДДУВС, 2024. Ч. II. С. 30–32. URL: <https://dduvs.edu.ua>
- [10] Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/0f42a5da-09e6-48d0-bf93-4341d2b5e98b>
- [11] Петриченко І., Лобода А., Кириченко К., Кисельов А. Кримінальний аналіз незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин: регіональні особливості та тенденції. *UNIVERSUM*. 2025. № 21. С. 214–222. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1978>
- [12] Расюк Е., Мозоль С. Вплив організованої злочинності на фінансову систему як складову економічної безпеки України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 90. Ч. 4. С. 130–141. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/20-3.pdf>
- [13] Шевченко О. В. Корупційні схеми у сфері будівництва та відновлення зруйнованих об'єктів інфраструктури: методи виявлення та припинення. *Економічна безпека держави*. 2025. № 4. С. 56–65. URL: <http://esjournal.com.ua>
- [14] Войтович Н. Ф. Організована злочинність в умовах воєнного стану: сучасні виклики та наукові орієнтири. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 9 (19). С. 50–61. URL: <https://sci-conf.com.ua>.
- [15] Возняковська К. А., Біленець Д. А., Марчук В. В. Антикорупційні механізми у системі публічного адміністрування як засіб боротьби з організованою злочинністю в сфері господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 145–151. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/8-2.pdf>

VERBENSKYI Mykhailo

Doctor of Law, Professor, Chief Research Fellow of the Research Laboratory on Crime Prevention Problems of the Educational and Scientific Institute of Police Activities of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6870-5427>;

SHAPUTKO Svitlana

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Criminal Procedure of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0300-5204>

Characteristics and Threats of Organized Crime under Wartime Conditions

Abstract. The article examines the complex and multifaceted problem of organized crime under martial law conditions and its profound, destructive impact on national security, economic stability, and the social development of the state. The academic paper thoroughly reveals the changing essence of organized crime, its core features, structural characteristics, and clandestine mechanisms of functioning. A comprehensive analysis is focused on the specifics of the

transformation of organized criminal groups (OCGs) and criminal organizations during wartime, emphasizing their unprecedented flexibility, high technological capacity, ability to adapt to rapid changes, and exploitation of crisis phenomena to expand their spheres of influence and criminal enrichment. Particular attention is paid to identifying and evaluating key asymmetric threats. These include the surging illegal trafficking of weapons, ammunition, and explosives (especially military-grade arms from the combat zones), the systemic scaling of illicit drug trafficking via the rapid transition to domestic synthetic drug production (amphetamine series), and extensive corruption offenses. Furthermore, the study categorizes and scrutinizes modern wartime criminal schemes, such as the abuse of humanitarian and charity aid, the misappropriation of budgetary resources allocated for defense and critical infrastructure reconstruction, and the illegal smuggling of conscripts across the state border (specifically exploiting electronic administration platforms and volunteer registration systems). The paper demonstrates how the infiltration of transnational and localized criminal structures into strategically important sectors of public administration, logistics, and the cyber-space (through sophisticated quasi-spaces of cyber-fraud) significantly undermines the country's defense capability, drains public trust in democratic state institutions, and negatively impacts Ukraine's international image. The paper also critically analyzes modern tactical and strategic approaches to combating organized crime under martial law. It emphasizes the absolute necessity of improving the national regulatory and legal framework (such as the criminalization of commodity smuggling), strengthening multi-agency and international law enforcement cooperation, increasing the efficiency of operational units, developing advanced criminal intelligence (including open-source intelligence and crypto-analytics), implementing multi-level preventive measures, and enhancing financial control over economic processes. Based on the results of the comprehensive study, well-founded academic conclusions are drawn and viable practical recommendations are proposed. These measures are specifically aimed at neutralizing organized criminal activity, destroying its financial infrastructure, eliminating its economic preconditions, and minimizing its negative consequences for the state and society both in wartime and during the critical post-war recovery period, with a distinct focus on the conflict-free social reintegration and resocialization of war veterans.

Keywords: organized crime; martial law; national security; corruption; illegal arms trafficking; law enforcement agencies; crime prevention.